

POSTANOWIENIE

Dnia 14 lipca 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Tomasz Artymiuk (przewodniczący)
SSN Jarosław Matras
SSN Marek Pietruszyński (sprawozdawca)

Protokolant Małgorzata Sobieszczańska

w sprawie **G. M.**,

wobec którego umorzono postępowanie o czyn z art. 200 § 4 k.k. w zw. z art. 31 § 1 k.k. i inny oraz zastosowano środek zabezpieczający umieszczenia w zakładzie psychiatrycznym,

po rozpoznaniu w Izbie Karnej w dniu 13 lipca 2022 r. na posiedzeniu w trybie art. 535 § 5 k.p.k.

kasacji obrońcy podejrzanego od postanowienia Sądu Okręgowego w T. z dnia 7 kwietnia 2022 r., sygn. akt II Kz [...],

utrzymującego w mocy postanowienie Sądu Rejonowego w S. z dnia 24 listopada 2021 r., sygn. akt II K [...],

na podstawie art. 439 § 1 pkt 11 k.p.k. w zw. z art. 380 k.p.k. w zw. z art. 354 pkt 2 zdanie drugie k.p.k.

uchyla zaskarżone postanowienie oraz utrzymane nim w mocy postanowienie Sądu Rejonowego w S. i sprawę przekazuje temu ostatniemu Sądowi do ponownego rozpoznania.

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w T., postanowieniem z dnia 7 kwietnia 2022 r., sygn. akt II Kz [...], wydanym na skutek zażalenia obrońcy podejrzanego, utrzymał w mocy postanowienie Sądu Rejonowego w S. z dnia 24 listopada 2021 r., sygn. akt II K

[...], mocą którego umorzono – na podstawie art. 17 § 1 pkt 2 k.p.k. w zw. z art. 31 § 1 k.k. – postępowanie karne prowadzone przeciwko G. M. podejrzanemu o czyny z art. 200 § 4 k.k. w zw. z art. 31 § 1 k.k. i art. 217 § 1 k.k. w zw. z art. 12 § 1 k.k. w zw. z art. 31 § 1 k.k. oraz orzeczono o umieszczeniu tego podejrzanego w odpowiednim zakładzie psychiatrycznym.

Z kasacją od postanowienia Sądu odwoławczego wystąpił obrońca podejrzanego, który zarzucił rażące naruszenie prawa, to jest:

1. art. 424 § 1 pkt 2 k.p.k. w zw. z art. 94 § 1 k.p.k. i art. 98 § 1 k.p.k. w odniesieniu przesłanek z art. 93g k.k., które mogło mieć istotny wpływ na treść wydanego rozstrzygnięcia, poprzez brak wyjaśnienia w wydanym orzeczeniu, dlaczego zastosowanie tego konkretnego, najbardziej dolegliwego środka zabezpieczającego w postaci umieszczenia w zakładzie zamkniętym jest konieczne i pozostaje w zgodzie z zawartą w art. 93g k.k. zasadą proporcjonalności stosowania środków zabezpieczających oraz nieprzeprowadzenie testu proporcjonalności reakcji, jaką miałyby być detencja sprawcy, zlekceważenie obowiązku skrupulatnego zbadania dotychczasowej linii postępowania G. M., obecnej sytuacji życiowej, podejmowanych prób leczenia, stanu rodzinnego, możliwości uzyskania specjalistycznej pomocy, czy też opieki lub zapewnienia kontroli ze strony rodziny, w tym w szczególności ze strony matki R. M.;

2. art. 433 § 2 k.p.k. w zw. z art. 7 k.p.k. mające istotny wpływ na treść zaskarżonego postanowienia, polegające na przekraczającej granice swobody, sprzecznej z zasadami doświadczenia życiowego oraz logicznego rozumowania ocenie zgromadzonego materiału dowodowego, ograniczającej się *de facto* do stwierdzenia trafności wniosków Sądu I instancji, w konsekwencji prowadzącej do uznania, że wobec podejrzanego G. M. zachodzą przesłanki do zastosowania środka zabezpieczającego w postaci umieszczenia w zamkniętym zakładzie psychiatrycznym, oraz niedostatecznym lub niewłaściwym wskazaniu w uzasadnieniu zaskarżonego postanowienia podstaw do uznania za niezasadne zarzutów zażalenia, a mianowicie:

a) zarzutu nieprzeprowadzenia dowodu z przesłuchania matki oskarżonego R. M. w sytuacji, gdy niekorzystne dla podejrzanego opinie opierały się na założeniu, że nie da się określić, czy rodzina wspiera G. M. w leczeniu, oraz czy leczenie ambulatoryjne przyniesie spodziewany rezultat. Nieprzeprowadzenie dowodu z przesłuchania matki w postępowaniu pierwszoinstancyjnym zostało przeniesione na etap postępowania zażaleniowego, przy czym Sąd odwoławczy nie uzasadnił, dlaczego przeprowadzenie tego dowodu nie miało istotnego wpływu na treść zaskarżonego orzeczenia,

b) zarzutu nieprzeprowadzenia konfrontacji pomiędzy dwoma zespołami biegłych, którzy wydali dwie sprzeczne ze sobą opinie,

c) zarzutu nieprzeprowadzenia trzeciej definitywnej opinii zespołu biegłych, która rozstrzygnęłaby wątpliwości zachodzące pomiędzy dwiema sprzecznymi opiniami z których jedna wykazała, że podejrzany z powodzeniem mógłby podjąć leczenie ambulatoryjne, które zapobiegłoby powrotowi do przestępstwa;

3. art. 433 § 2 k.p.k. poprzez nierozpoznanie zarzutu zażalenia w zakresie braku podstaw do pominięcia opinii pierwszego zespołu biegłych, którzy ocenili, że G. M. się w warunkach ambulatoryjnych nie popełni ponownie podobnego czynu. Pominięcie tej opinii opierało się na błędnym założeniu, że opinia zespołu, w skład którego wchodzi biegły dwóch specjalizacji, tj. psychiatrii i seksuologa jest niedopuszczalna podczas gdy zgodnie z cytowanym w zażaleniu orzecznictwem Sądu Najwyższego opinia taka może stanowić podstawę prawidłowych ustaleń faktycznych dla sądów obu instancji;

4. art. 464 § 1 k.p.k. w zw. z art. 354 pkt 2 *in fine* k.p.k. w zw. z art. 439 § 1 pkt 11 k.p.k. mające istotny wpływ na treść zaskarżonego postanowienia poprzez uznanie, że stawiennictwo podejrzanego nie jest obowiązkowe i nieodebranie od niego wyjaśnień w zakresie procesu leczenia w warunkach wolnościowych, a także czy w okresie jaki minął od zarzucanego mu czynu miały miejsce zachowania mające charakter czynów zabronionych, co miało wpływ na błędną ocenę stopnia prawdopodobieństwa popełnienia przez podejrzanego kolejnego czynu w przyszłości oraz jego charakteru;

5. art. 167 k.p.k. i art. 452 § 2 i 3 k.p.k. poprzez bezzasadne oddalenie wniosku dowodowego o powołanie opinii nowego zespołu biegłych w sytuacji, gdy Sąd pierwszej instancji bezzasadnie pominął korzystną dla podejrzanego opinię pierwszego zespołu biegłych, podejrzany przedstawił dowody na to, że leczy się i jest pod stałą opieką dr. S. G. – U.. Na skutek w/w błędu Sądy obydwu instancji rozstrzygając sprawę opierały się jedynie na niekorzystnych dla podejrzanego opiniach;

6. art. 433 § 2 k.p.k., art. 458 k.p.k. w zw. z art. 94 § 1 k.p.k. i art. 98 § 1 k.p.k., polegające na nierozważeniu i nienależytym ustosunkowaniu się w uzasadnieniu zaskarżonego postanowienia do wszystkich zarzutów podniesionych przez podejrzanego i jego obrońcę w zażaleniu na postanowienie Sądu I instancji, tj. co do zarzutu małej społecznej szkodliwości czynu nieobyczajnego, którego dopuścił się podejrzany. Brak podstaw do przyjęcia, że podejrzany działał w celu zaspokojenia seksualnego i prezentował małoletniemu poniżej lat 15 wykonanie czynności seksualnej, gdy podejrzany wypełnił jedynie znamiona czynu nieobyczajnego o którym mowa w art. 140 k.w. poprzez obnażenie się w miejscu publicznym.

Podnosząc powyższe zarzuty skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia w całości i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu w T. do ponownego rozpoznania, ewentualnie – zmianę zaskarżonego postanowienia poprzez umorzenie postępowania i ewentualnie orzeczenie wolnościowych środków zabezpieczających w postaci terapii.

W pisemnej odpowiedzi na kasację prokurator wniósł o jej oddalenie jako oczywiście bezzasadnej.

Sąd Najwyższy zważył co następuje.

Kasację, w zakresie zarzutu z pkt. 4 należało uznać za zasadną w stopniu wymaganym przepisem art. 535 § 5 k.p.k. Umożliwiło to uwzględnienie nadzwyczajnego środka zaskarżenia w całości na posiedzeniu bez udziału stron. Za taką oceną przemawiało potwierdzenie, że w postępowaniu przed Sądem I instancji wystąpiła bezwzględna przyczyna uchylenia orzeczenia, o której mowa w

art. 439 § 1 pkt 11 k.p.k. w zw. z art. 380 k.p.k. w zw. z art. 354 pkt 2 zdanie drugie k.p.k., co pozostało niedostrzeżone przez Sąd odwoławczy, który kwestię tę winien badać z urzędu, niezależnie od jej niepodniesienia w środku odwoławczym.

W wypadku wniosku prokuratora o umorzenie postępowania z powodu niepoczytalności sprawcy i o zastosowanie środków zabezpieczających stosuje się odpowiednio przepisy rozdziału 41 k.p.k. przy czym wniosek kieruje się na rozprawę, chyba że w świetle materiałów postępowania przygotowawczego popełnienie czynu zabronionego przez podejrzanego i jego niepoczytalność w chwili czynu nie budzą wątpliwości, a prezes sądu uzna za celowe rozpoznanie sprawy na posiedzeniu z udziałem prokuratora, obrońcy i podejrzanego; podejrzany nie bierze udziału w posiedzeniu, jeżeli z opinii biegłych wynika, że byłoby to niewskazane, chyba że sąd uzna jego udział za konieczny (art. 354 pkt 2 zdanie pierwsze i drugie k.p.k.). Norma ta przewiduje więc, że samo skierowanie sprawy na posiedzenie ma charakter wyjątku wynikającego z braku wątpliwości co do popełnienia czynu zabronionego przez podejrzanego i jego niepoczytalności w chwili czynu, a nadto z przyczyn celowościowych. Zarówno ze zdania pierwszego *in fine*, jak i drugiego cytowanego wyżej przepisu art. 354 pkt 2 k.p.k. jasno wynika, że – w odniesieniu do podejrzanego – jego obecność na posiedzeniu jest obowiązkowa, o ile biegli nie zaopiniują, że byłoby to niewskazane. Nawet wówczas sąd może uznać udział podejrzanego w posiedzeniu za konieczny. Natomiast z art. 439 § 1 pkt 11 k.p.k. wynika, że z bezwzględna przyczyną odwoławczą tam określoną mamy do czynienia wówczas, gdy sprawę rozpoznano podczas nieobecności oskarżonego, którego obecność była obowiązkowa. Przepis ten stosuje się odpowiednio do osoby, której prokurator zarzuca popełnienie czynu zabronionego w stanie niepoczytalności i wnosi o umorzenie postępowania oraz o zastosowanie wobec niej środków zabezpieczających (art. 380 k.p.k.). Okoliczność ta nie budzi wątpliwości w orzecznictwie Sądu Najwyższego, gdzie zasadnie podnosi się, że gdy sąd ma podjąć decyzję o zastosowaniu środka zabezpieczającego, który w sposób dogłębny ingeruje w sferę swobód jednostki, pozbawiając człowieka wolności poprzez umieszczenie go w zakładzie psychiatrycznym, należy umożliwić mu realizowanie prawa do obrony, w tym poprzez możliwość zaprezentowania własnego stanowiska w sprawie przed

organem procesowym rozstrzygającym w tej kwestii. Odstępstwo zaś od takiego postępowania winno następować wyjątkowo i tylko przy dochowaniu wszelkich wymogów proceduralnych. W posiedzeniu w przedmiocie rozpoznania wniosku prokuratora o umorzenie postępowania z powodu niepoczytalności sprawcy i o zastosowanie środków zabezpieczających powinni, co do zasady, uczestniczyć: prokurator, obrońca i podejrzany. Udział podejrzanego w tym forum rozpoznania sprawy jest obligatoryjny, chyba że z opinii biegłych wynika, że byłoby to niewskazane, przy czym nawet wtedy Sąd może uznać udział podejrzanego za konieczny. Wykluczone jest zatem rozpoznanie sprawy w tym trybie pod nieobecność któregośkolwiek z wymienionych w treści art. 354 pkt 2 k.p.k. podmiotów, z wyjątkiem wskazanej już wcześniej sytuacji. Procedowanie pod nieobecność podejrzanego stanowi natomiast uchybienie określone w art. 439 § 1 pkt 11 k.p.k. (zob. m.in. następujące postanowienia: z 5.03.2021 r., V KK 11/21; z 3.02.2021 r., IV KK 582/19; z 15.01.2021 r., II KK 317/20; z 5.10.2005 r., II KK 139/05; z 25.05.2005 r., III KK 90/05).

W niniejszej sprawie jeszcze na etapie postępowania przygotowawczego zasięgnięto opinii biegłych, którzy wypowiedzieli się także w przedmiocie możliwości brania przez podejrzanego udziału w czynnościach procesowych, i tak:

1. z pierwszej pozyskanej w sprawie pisemnej kompleksowej opinii psychiatryczno-psychologiczno-seksuologicznej sporządzonej przez biegłych lek. med. M. T. (występującej zarówno w roli biegłego psychiatry, jak i biegłego seksuologa), lek. med. B. B. i psycholog J. R. z dnia 4 lutego 2020 r. wynikało, że w aktualnym stanie zdrowia psychicznego podejrzany nie może stawać przed sądem i brać udziału w toczącym się przeciwko niemu postępowaniu karnym, nie jest też w stanie prowadzić samodzielnej, rozsądnej obrony;
2. z pisemnej kompleksowej opinii sądowo-psychiatryczno-psychologicznej sporządzonej przez biegłych lek. med. P. K., lek. med. J. S. i psycholog mgr U. G. z dnia 5 maja 2020 r. wynikało, że podejrzany może brać udział w czynnościach procesowych i stawać przed Sądem, ale wymaga pomocy prawnej do prowadzenia rozsądnej obrony.

W takim stanie dowodowym sprawy na pierwszy termin posiedzenia w przedmiocie wniosku prokuratora, wyznaczony na dzień 1 października 2020 r. podejrzany nie został wezwany, a jedynie zawiadomiony o tej czynności procesowej. Na samym posiedzeniu nie był obecny pomimo prawidłowego zawiadomienia.

Na przedmiotowym posiedzeniu w dniu 1 października 2020 r. dopuszczono i przeprowadzono dowód z ustnej opinii uzupełniającej lek. med. P. K., lek. med. J. S. i psycholog mgr U. G.. Biegli lekarze psychiatry nie wypowiedzieli się *explicite* na temat możliwości brania przez G. M. udziału w posiedzeniu, niemniej jednak nie zakwestionowali swojego stanowiska wyrażonego w tym zakresie wcześniej, w opinii pisemnej. Po wysłuchaniu biegłych w zakresie pozostałych, relewantnych dla rozstrzygnięcia okoliczności Sąd – uznając, że opinia wydana przez jeden zespół biegłych dotknięta jest brakiem formalnym, albowiem jeden z biegłych występował w podwójnej roli (psychiatry i jednocześnie seksuologa), co jest niedopuszczalne, zaś opinia drugiego zespołu biegłych uzupełniona opinią ustną budzi wątpliwości – przyjął za konieczne dopuszczenie dowodu z pisemnej opinii innych biegłych.

W kolejnej opinii kompleksowej z dnia 25 marca 2021 r. biegli lekarze psychiatry: D. J. i E.T. oraz lek. med. specjalista seksuolog P. G. i psycholog mgr J. S. ocenili, że podejrzany w aktualnym stanie zdrowia może brać udział w toczącym się postępowaniu. Nie jest natomiast w stanie prowadzić samodzielnej i rozsądnej obrony.

Po uzyskaniu tej opinii przewodnicząca wyznaczyła na dzień 19 maja 2021 r. kolejny termin posiedzenia, na który zarządziła m.in. wezwać podejrzanego do osobistego stawiennictwa pod rygorem doprowadzenia przez policję. Termin ten był kilkakrotnie – z różnych powodów – zmieniany, a ostatecznie wyznaczony na dzień 2 listopada 2021 r. Każdorazowo jednak zarządzano wezwanie podejrzanego wskazując wyżej wymienioną konsekwencję niestawiennictwa. Również z zalegającej w aktach kopii samych wezwań kierowanych do podejrzanego wynikało, że stawiennictwo jest obowiązkowe.

W międzyczasie, na posiedzeniu bez udziału stron w dniu 3 września 2021 r. postanowieniem dopuszczono dowód z ustnej opinii uzupełniającej biegłych lekarzy psychiatrów – D. J. i E. T. oraz lek. med. specjalisty seksuologa P. G. i psycholog mgr J. S., zaś postanowieniami z dnia 9 września 2021 r. zmieniono wcześniejsze postanowienie poprzez pominięcie w nim mgr J. S. i powołanie w to miejsce biegłej M. D..

Na posiedzenie w dniu 2 listopada 2021 r. ponownie nie stawiał się podejrzany; wezwanie dla niego zostało uznane za doręczone w trybie art. 139 § 1 k.p.k. w zw. z art. 133 § 1 i 2 k.p.k. Na tym forum dopuszczono i przeprowadzono dowód z ustnej opinii uzupełniającej biegłych lekarzy psychiatrów: D. J. i E. T. oraz lek. med. specjalisty seksuologa P. G. i psycholog mgr M. D. Biegli nie wypowiadali się wprost odnośnie do zdolności podejrzanego do udziału w posiedzeniu.

Na ostatnie posiedzenie w dniu 24 listopada 2021 r. bezpośrednio poprzedzające wydanie postanowienia co do istoty sprawy, stawiał się podejrzany, który złożył wyjaśnienia. Natomiast nie ujawniono mu, wydanej na poprzednim terminie posiedzenia, ustnej opinii uzupełniającej.

W tym stanie rzeczy uznać należało, że już zakwestionowanie przez Sąd z powodów formalnych kompleksowej opinii psychiatryczno-psychologiczno-seksuologicznej sporządzonej przez biegłych lek. med. M. T. (występującej zarówno w roli biegłego psychiatry, jak i biegłego seksuologa), lek. med. B. B. i psycholog J. R. z dnia 4 lutego 2020 r., w której podważono zdolność podejrzanego do udziału w czynnościach procesowych – co nastąpiło w toku posiedzenia w dniu 1 października 2020 r. – obligowało Sąd do wzięcia w tym zakresie pod uwagę wniosków wynikających z drugiej opinii. Stwierdzenie przez biegłych lek. med. P. K., lek. med. J. S. i psycholog mgr U. G., że podejrzany może brać udział w czynnościach procesowych i stawać przed Sądem, było decydujące z punktu widzenia realizacji wymogu z art. 354 pkt 2 zdanie drugie k.p.k. W omawianym zakresie nie miały natomiast znaczenia wątpliwości Sądu dotyczące dalszych wniosków wynikających z opinii ostatniego z wymienionych zespołów biegłych, tj. poczytalności oskarżonego w chwili popełnienia zarzucanego mu czynu i stwierdzeń odnoszących się do środków zabezpieczających.

Taki stan rzeczy przekonuje, że Sąd Rejonowy dopuścił się rażącego naruszenia art. 354 pkt 2 zdanie drugie k.p.k., mającego rangę bezwzględnej przyczyny odwoławczej, o której mowa w art. 439 § 1 pkt 11 k.p.k. w zw. z art. 380 k.p.k. Powyższa okoliczność okazała się zarazem wystarczająca do wydania orzeczenia, zaś rozpoznanie pozostałych uchybień podniesionych w kasacji byłoby przedwczesne na obecnym etapie postępowania (art. 436 k.p.k. w zw. z art. 518 k.p.k.).

Ponieważ okoliczność ta pozostała poza polem uwagi Sądu odwoławczego należało uchylić nie tylko zaskarżone kasacją postanowienie, ale także poprzedzające je postanowienie Sądu Rejonowego w S. i sprawę podejrzanego G. M. przekazać Sądowi I instancji do ponownego rozpoznania.

Ponownie rozpoznając sprawę Sąd Rejonowy będzie miał na względzie przedstawione wyżej uwagi i zapatrywania Sądu Najwyższego.

Z tych wszystkich względów orzeczono jak w części dyspozytywnej postanowienia.

[as]